

УДК 314/316

Головко Л.В.¹

¹к.е.н., старший науковий співробітник Інституту демографії та досліджень якості життя ім. Михайла Птухи НАН України

ХАБИ ЯК МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

Умови соціально-економічних трансформацій, міграції та конфліктів актуалізують питання механізмів, що відновлюють або зміцнюють соціальну згуртованість. В умовах збройного конфлікту соціальна згуртованість (social cohesion) стикається з трьома головними викликами: розселенням і переміщенням населення, руйнуванням інфраструктури соціальних зв'язків та зниженням довіри до інституцій.

За даними Українського незалежного центру політичних досліджень найбільш ефективними суспільними інституціями є: ЗСУ (у 2024 р. – 71 %, у 2025 р. – 69 % до загальної кількості респондентів), волонтери (у 2024 р. – 47 %, у 2025 р. – 42 %), Президент України (2024 р. – 27 %, у 2025 р. – 34 %), Служба безпеки України (у 2024 р. – 26 %, у 2025 р. – 29 %), Громадські організації (у 2024 р. – 18 %, у 2025 р. – 19 %) [1].

Найбільше підтримує волонтерів і громадські організації серед вікових груп населення саме молодь 16-29 років. Вони активно приймають участь у суспільному житті як громад, так і країни в цілому. За рахунок адресної підтримки, значна частина молоді (67 %) у віці 16-19 років донатить, допомагає фінансово, тим, кому вважає за потрібне, 15 % залучені завдяки участі в різних заходах, в першу чергу благодійних. Зростання ініціативності, можливість брати участь у соціальних проектах, волонтерській діяльності, підвищення рівня самоорганізації сприяє зміцненню соціальної згуртованості, стресостійкості.

Формування мережі хабів у територіальних громадах, посилює психологічну безпеку, як основу соціального капіталу. Адже створення нових соціальних просторів у різних сферах суспільного розвитку є потужним ресурсом горизонтальних зв'язків, сприяння соціальної інтеграції населення.

Діяльність хабів є значущою як для громад, так і для органів самоврядування. Тим більше «при запровадженні будь-якої ініціативи, особливо в умовах війни, варто насамперед розуміти, які проблеми ця ініціатива вирішує, які потреби задовольняє, і головне, хто є безпосередньою цільовою аудиторією» [2].

Значимим прикладом є діяльність інтеграційних центрів у Німеччині. Зокрема, концепція MORE THAN SHELTERS за якою діють інтеграційні центри, спрямована на розвиток районів та соціально-просторову інтеграцію. Центри створюються в першу чергу у місцях найбільшої концентрації

іммігрантів. Створення соціальних просторів дозволяє залучати активне місцеве населення, владні структури, волонтерів до вирішення питань в залежності від потреб. Територіально, місце розташування може бути у вигляді пересувного інтеграційного центру до постійного районного центру. Основними складовими на яких ґрунтується діяльність центрів є: простір, спільнота та спосіб мислення.

Вагомим у розробці концепції стала поетапність досліджень у вигляді проєктів, що реалізувались впродовж двох років. Першочерговим стало вивчення потреб, проблем соціальної інтеграції через проведення опитування у пунктах прийому відвідувачів (залізничних вокзалах, інтеграційних кафе). Локальне дослідження включало 20 різних місць концентрації іммігрантів. Наступний етап був спрямований на організацію семінарів, у партнерстві з Фондом Роберта Боша, розробкою власних проєктів інтеграції MORE THAN SHELTERS. З використанням ресурсоорієнтованого підходу була розроблена відповідна навчальна програма. На разі пілотні проєкти реалізуються у м. Штутгарті та м. Берлін. При чому «інтеграційний центр у Берлін-Вестенді перетворюється на центральний кампус, щоб об'єднати низку учасників з району, політики та адміністрації, включаючи низку адміністраторів Берлінського сенату» [3]. Вагома увага приділяється також створенню інтеграційних центрів у сільській місцевості. Для цього здійснюється системний аналіз і розробляється концепція є врахуванням ресурсів і головних концептуальних елементів.

В умовах війни «типологізація соціальних просторів включає: – фізичні: громадські центри, школи, спортивні зони, парки, підземні станції метро; – віртуальні: медіаплатформи, онлайн-спільноти; – "треті місця": інклюзивні, бібліотеки, музеї, будинки культури, де створені куточки пам'яті, умови для відкритого діалогу. Формування системи просторів сприяє створенню осередків активного громадського життя, зміцненню горизонтальних зв'язків у громаді, інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО), саморозвитку мешканців громади, підвищення участі населення у соціальному розвитку спільнот» [4, с.17].

Хаби як локальна інституція, що надає можливості для масштабності комунікацій та взаємодії більшості акторів, інфраструктура в якій поєднуються сервісні послуги, навчання, культурні ініціативи та волонтерські мережі. Значущим у діяльності хабів є наявність зворотного зв'язку, зокрема для політиків. Даний ресурс, сприятиме взаєморозумінню, зміцненню довіри між населенням і владою.

Упродовж 2024–2025 рр. бар'єрами ефективної взаємодії мешканців громади з місцевою владою, на першому місці, на думку кожного другого українця, залишається корупція (у 2024 р. – 45 %, у 2025 р. – 47 % від загальної кількості респондентів), на думку кожного четвертого українця (у

2024 р. – 25 %, у 2025 р. – 29 %) існує недовіра громадян місцевій владі та небажання представників влади вирішувати питання громадян [3].

В умовах війни хаби стають ресурсами відновлення соціального капіталу через свою подвійну сутність, природу функціонування: забезпечують щоденну взаємодію різних категорій населення і кризове реагування у відповідності до потреб. Перевагами хабів є також гнучкість та адаптивність. В Україні під час війни частина коворкінгів і бібліотек трансформувалися у гуманітарні хаби для координації допомоги та підтримки внутрішньо переміщених осіб, що підвищує соціальну стійкість.

Упродовж 2023–2024 рр. в Україні створені 30 просторів соціальної адаптації у Полтавській, Дніпропетровській, Миколаївській, Харківській, Чернівецькій та Чернігівській областях [5].

Стратегічним завданням є інтеграція розвитку хабів у політику громадської безпеки через проектування хабів як гібридні простори (фізичні + цифрові); інвестування у сталу інфраструктуру; забезпечення включення вразливих груп; розвиток системи моніторингу ефективності; підтримування мережування між хабами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основні складові стійкості українського суспільства під час тривалої війни (динаміка показників за 2025 і 2024 роки). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ucipr.org.ua/images/documents/2025__2024_.pdf (дата звернення 07.10.2025 р.).

2. Хаби в Україні: мета, формати, ресурси. Посібник. Центр зростання громад. 2023. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://uastrat.com/wp-content/uploads/2023/12/hubs_brochure_2023_web.pdf (дата звернення 08.10.2025 р.).

3. Інтеграційні центри для соціальної згуртованості району. URL: <https://www.bosch-stiftung.de/en/storys/integration-hubs-neighborhood-social-cohesion> (дата звернення 08.10.2025 р.).

4. Головка Л.В. Соціальні простори як компонент стійкості та згуртованості територіальних громад. *Забезпечення розвитку економіки та суспільства в умовах кризи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Східноєвропейський центр наукових досліджень (Суми, 31 серпня 2025 р). Research Europe, 2025. С. 16–19. DOI: <https://doi.org/10.64076/eecsr250831>

5. ПРООН та партнери створюють 30 просторів соціальної адаптації для посилення надання соціальних послуг на місцевому рівні. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-and-partners-establish-30-social-adaptation-spacesstrengthen-social-service-p>